

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора Федоренко Світлани Володимирівни на дисертаційну роботу Тороп Крістини Сергіївни «Теоретичні і методичні засади формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти проблема підвищення ефективності освітнього процесу, а саме, пошук таких засобів корекційно-розвивального впливу на особистість дитини з особливими освітніми потребами, які б забезпечували її успішну самореалізацію в навчанні, є однією з найбільш актуальних. У чинних державних нормативно-правових документах визначається необхідність оновлення змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, розроблення та впровадження новітніх технологій, які б максимально відповідали потребам і можливостям розвитку кожної такої дитини, сприяли розкриттю мисленнєвих, мовленнєвих, навчальних здібностей та розвитку психіки в цілому.

У цьому полі загально-пріоритетним напрямком спеціальної освіти є розроблення альтернативних шляхів компетентнісного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, що є підґрунтям створення інноваційних технологій навчання цих дітей. Означене обумовлює доцільність визначення основних психолого-педагогічних механізмів формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, становленню компетентнісної характеристики таких учнів у навчанні, що дасть змогу реалізувати потенціали розвитку дитини, забезпечує успішність її взаємодії з іншими людьми в мікро- та макросоціумі.

Тому, цілком очевидно, що напрям наукового пошуку, представленого в дисертаційному дослідженні Тороп К. С. «Теоретичні і методичні засади формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку», залишається надзвичайно актуальним у сучасній науці.

Про наукову обізнаність здобувача свідчить чітко визначений та сформульований науковий апарат дисертації: мета, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічна основа дослідження. У психолого-педагогічному інструментарії подано як теоретичні й емпіричні, так і статистичні методи дослідження.

У теоретичному плані проаналізовано проблему компетентнісного підходу в освіті, зокрема обґрунтовано організацію навчання учнів з порушеннями інтелекту в умовах компетентнісного підходу, що, на думку авторки, має ґрунтуватися на переході від процесуального до результатного й містити очікувані компетентності (результати навчання) на рівні програми навчання, на рівні навчальних тем, передбачати використання в навчанні таких дітей інноваційних технологій, орієнтованих на заплановані результати та упровадження стандартів оцінювання.

На основі комплексу теоретичних і методологічних положень дисертанткою побудовано концепцію дослідження; окреслено відправні положення експерименту, які виступили у ролі пояснювальних принципів; розроблено модель системного дослідження ключових компетентностей учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. В основу моделі покладено системний підхід до розгляду ключових компетентностей, який ґрунтується на підвалинах суб'єктно-діяльнісної і особистісно орієнтованої теорій та позиціях компетентнісного підходу в навчанні, в яких ключові компетентності виступають регулятивним стержнем її перебігу. У дослідженні під ключовими компетентностями розуміються найбільш універсальні за своїм характером та ступенем застосованості компетентності, що ґрунтуються на продуктивності, проявляються в діях учня в певному контексті та забезпечують навички, знання, установки й цінності, необхідні для розв'язання широкого кола проблем особистого й суспільного життя.

Достовірність та обґрунтованість одержаних автором результатів забезпечуються використанням фундаментальних та сучасних наукових підходів та методів, серед яких: цілісний системно-структурний підхід до освітнього процесу, принципи особистісно орієнтованого навчання (Р. Берне, А. Маслоу, К. Роджерс,

О. Савченко, Т. Сак, Т. Титаренко, М. Феденко, Н. Чернега та ін.); дитиноцентризму (В. Кремень), компетентнісного підходу (І. Бех, Н. Бібік, В. Кремень, В. Луговий, С. Максименко, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.); уявлення про взаємозв'язок процесів навчання й розвитку (І. Бех, В. Засенко, Н. Засенко, О. Киричук, С. Максименко, Л. Прохоренко, Т. Сак, М. Тарасевич, Ю. Швалб); положення вітчизняної спеціальної педагогіки та психології про складну структуру дефекту (Т. Сак, В. Тарасун, О. Хохліна); основні положення теорії корекційного навчання та виховання, їх вплив на внутрішні процеси розвитку (І. Бех, В. Бондар, Т. Вісковатова, В. Засенко, В. Кобильченко, С. Кульбіда, С. Литовченко, І. Моргуліс, І. Омельченко, Л. Прохоренко, Т. Сак, О. Чеботарьова, В. Шевченко, М. Шеремет, Н. Ярмола); психолого-педагогічні дослідження молодшого шкільного та підліткового віку та їх особливостей (О. Бабяк, Г. Блеч, Н. Баташева, Г. Жаренкова, Н. Менчинська, І. Омельченко, Л. Прохоренко, Н. Ярмола) й ін.

Сформульована мета дослідження роботи повністю узгоджується з найважливішими питаннями спеціальної освіти, а саме: розроблення корекційно-розвивальних шляхів формування ключових компетентностей школярів з порушеннями інтелекту, що створює необхідні умови для ефективного розвитку дитини та позитивно відбивається на становленні школяра як суб'єкта навчальної діяльності.

Заслужують на особливу увагу розроблені дисертанткою науково обґрунтовані три моделі дослідження: перша – структурно-функціональна модель ключових компетентностей, де ключові компетентності розглядаються як система, що складається з когнітивної, мотиваційної та соціальної компетентності й передбачає розгляд предметних компетентностей, наскрізних вмінь та компетентнісної характеристики учня; друга – система адаптації навчального процесу школярів з порушеннями інтелекту в умовах компетентнісного підходу, яка містить цільовий, змістовний, технологічний та результативний блоки; організаційно-педагогічні умови та етапи формування ключових компетентностей;

третя – концептуальна модель системи формування ключових компетентностей засобами STEM-орієнтованого навчання, що ґрунтується на психолого-педагогічних концепціях розвивального та особистісно зорієнтованого навчання й містить п'ять блоків: концептуальний, організаційно-методичний, формувальний, технології педагогічної дії та оцінно-прогностичний.

Ключове питання дослідження, яке має інноваційне звучання – визначення типів компетентнісних характеристик учнів в навчанні (А, В, С), що сприяло в подальшому забезпеченню диференційованого підходу при формуванні ключових компетентностей у дітей кожної з груп.

Заслуговує на особливу увагу розроблена та апробована система формування ключових компетентностей учнів з порушеннями інтелектуального розвитку засобами STEM-орієнтованого навчання, функціональність якої забезпечується комплексом взаємозв'язаних і взаємообумовлених психолого-педагогічних впливів: діагностично-прогностичних, організаційно-методичних, корекційно-розвивальних, просвітницько-профілактичних.

Суттєвим внеском у теорію і практику спеціальної педагогіки є розроблення та реалізація на практиці дисертанткою авторської програми «Навчальна робототехніка» для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, що враховує спеціальні освітні потреби дітей з різним рівнем сформованості ключових компетентностей і дає змогу сформувати у них компетентнісні характеристики учня, такі як здатність до самоуправління перебігом навчальної діяльності, до її самоорганізації, що, в свою чергу, забезпечує ефективність навчання.

Цілком виправданим як у теоретичному, так і у практичному плані, є тло системного, суб'єктно-діяльнісного, особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів, на основі яких розроблено програму з впровадження інноваційних методів навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, зокрема засобами впровадження в освітній процес моделі STEM-орієнтованого навчання, що дає змогу сформувати в учнів такі STEM-компетентності, як: уміння поставити проблему; уміння сформулювати дослідницьке завдання й визначити шляхи його

вирішення; уміння застосовувати знання в різних ситуаціях, розуміти можливість інших точок зору щодо розв'язання проблем; уміння оригінально розв'язати проблему; уміння застосовувати засвоєні навички в життєдіяльності.

Незаперечним видається вагомих особистий внесок здобувачки, рівень її фахової підготовки, кількість публікацій, зокрема, серед яких: 12 статей у наукових фахових виданнях України з педагогіки; 4 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, зарахованих до міжнародних наукометричних баз даних; 2 статті у наукових фахових виданнях країн Європейського Союзу; 2 колективні монографії; 8 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження на науково-практичних конференціях; 30 праць, в які додатково відображають наукові результати дисертації. Аналіз наукових праць К. С. Тороп засвідчив їхню кількісну та якісну відповідність вимогам до опублікування результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Отже, можна констатувати, що дисертаційна робота К.С. Тороп за своїм змістом і формою є завершеним дисертаційним дослідженням.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи хотілося б висловити певні зауваження та побажання:

1. Попри ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, нам видається недостатньо розкрито умови ефективного формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелекту, що дало б можливість визначити, яким чином запропонована авторкою програма STEM-орієнтованого навчання, що містить етапи «Одержання знань», «Засвоєння знань» і «Застосування знань» може використовуватися в інваріантній складовій освітнього процесу цих дітей.

2. З огляду на те, що міра набуття компетентності виражається через рівень сформованості відповідних вмінь, оскільки вони доступні для спостереження й оцінювання, тому не завадило б у дисертаційній роботі більш детально охарактеризувати психологічні механізми ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, що дало б змогу більш ґрунтовно

розкрити взаємозв'язок ключових і предметних компетентностей і на цій основі розробити індивідуально-орієнтовані завдання, педагогічні ситуації, які можна було б використати в організації освітнього процесу цих учнів.

3. Зважаючи на те, що в центрі уваги дисертанта були переважно когнітивні, мотиваційні та соціальні аспекти ключових компетентностей, вважаємо за доцільне, поряд з цим також розгляд емоційної та комунікативної складових, що б розширило як теоретичну, так і практичну значущість проведеного дослідження.

4. В експериментальній частині дисертації досить повно підбрано та описано методики діагностики та формування ключових компетентностей, втім, на нашу думку, необхідно більш детально висвітлити поєднання групових та індивідуальних форм корекційно-розвивальної роботи, що забезпечують формування практичного досвіду в учнів з порушеннями інтелекту щодо використання STEM-орієнтованих знань в життєдіяльності.

5. Враховуючи, що одним із ключових напрямів програми реформування та модернізації системи освіти в Україні є орієнтація й на дистанційні форми здобуття освіти, варто було б у теоретичній частині дисертації ґрунтовніше розкрити питання формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах дистанційного навчання.

6. На нашу думку, варто було б розробити методичні рекомендації для практичних працівників освіти щодо впровадження запропонованих авторкою змісту, форм і методів STEM-орієнтованого навчання школярів з порушеннями інтелекту в умовах компетентнісного підходу.

Однак, наведені зауваження і побажання не впливають на загальне позитивне враження від докторської дисертації, що постає повністю самостійною та завершеною працею, якою вирішується актуальна проблема у галузі спеціальної освіти.

Таким чином, дисертація Тороп Крістини Сергіївни на тему «Теоретичні і методичні засади формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку» є цілісною, завершеною, самостійною, теоретично і

практично значущою роботою. За актуальністю теми, методичним рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичного і практичного значення дисертація повністю відповідає вимогам п.п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 та вимогам МОН України, що висуваються до докторських дисертацій.

Зважаючи на актуальність, зміст, обсяг і якість оформлення, повноту викладу, новизну та практичне значення отриманих результатів вважаємо, що дослідження відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її авторка, Тороп Крістіна Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри логопедії та
логопсихології Національного
педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова**

